

Anatom, patolog og donator

Fredrik Georg Gade (1855–1933), var anatom og patolog med utdanning fra både Norge, Tyskland og Frankrike. Han var et engasjert kultur menneske med vide samfunnsinteresser og kontakter til en rekke berømte internasjonale medisinske forskere. I samband med alvorlig sykdom opprettet han i 1905 Gades legat og grunnla F.G. Gades patologiske institutt. Instituttet ble innviet i 1912, og dannet en av grunnpilarene til Det medisinske fakultet i Bergen.

I tillegg til forskning innen patologi, og anatomi, var Gade en av grunnleggerne av den norske kreftstatistikk. I flere år var han redaktør av *Norsk Magazin for Lægevidenskaben* og stiftet bl.a. Nordmands-Forbundet. Med sin bakgrunn fra oppveksten i Bergen, det internasjonale miljøet og sine litterære og kunstneriske interesser, ble han en av de førende personene i norsk samfunnsliv frem til 1930-årene.

Bergen har helt fra middelalderen hatt en bred internasjonal kontaktflate; byen har vært et møtepunkt mellom europeisk kultur og handel og fiske langs Kyst-Norge. Her ble Fredrik Georg Gade født i 1855 som eldste sønn av konsul og kjøpmann Fredrik Georg Gade (1830–1905) og hustru Ingeborg født Wallem (1830–1902). Begge foreldrene var sterke kulturpersonligheter og aktive i datidens samfunn, blant annet som donatorer av musikkpaviljongen i Bergen. Faren var også stortingsmann for Venstre i perioden 1883–85 og flyttet i 1884 Fortun stavkirke til Fantoft. Etter skikken har eldste sønn hett Fredrik Georg i ni generasjoner (1–4). Da den unge Fredrik var ti år flyttet familien til Kalfaret, og han vokste opp i det som i dag heter Legenes hus.

Fredrik Georg Gade studerte medisin i Kristiania og tok embetseksamen i 1880. I tillegg til klinisk tjeneste i Bergen og Kristiania, arbeidet han i de etterfølgende ti år på en rekke av datidens fremste medisinske institusjoner i Europa. Blant annet var han i 1883 hos bakteriologen Carl Friedländer (1847–87) i Berlin og i 1885 på laboratoriet til Robert Koch (1843–1910) (4). Senere var han i Frankfurt am Main ved Det Senckenbergske Institutt under anatomen professor Carl Weigert (1845–1904). Weigert var en av de første som klarte å farge bakterier,

---

Ole Didrik Lærum

odla@haukeland.no.
Avdeling for patologi
Gades Institutt
Universitetet i Bergen
Haukeland Sykehus
5021 Bergen

Lærum OD.

Fredrik Georg Gade – anatomist, pathologist, philanthropist.

Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 706–7.

Fredrik Georg Gade (1855–1933) was born in Bergen as the eldest son of a merchant and politician. He graduated from the University of Oslo in 1880. After clinical residency and training in anatomy and pathology at the National Hospital in Oslo, he worked in several of the most outstanding medical research institutions in Continental Europe, including the institutes of Robert Koch and Carl Friedländer in Berlin, Carl Weigert in Frankfurt, the pathologists and anatomists Victor Cornil, Louis-Antoine Ranvier and Louis Charles Malassez in Paris.

Gade was associate professor (prosector) of anatomy in Oslo from 1897 to 1906 and also the editor of the Norwegian Medical Journal (*Norsk Magazin for Lægevidenskaben*). He was also one of the pioneers of cancer statistics in Norway. In addition to his scientific publications, he wrote extensively on political and cultural issues.

Struck by serious illness he donated most of his family fortune to establish an institute for pathology in his home town Bergen, which opened in 1912 under the name *Dr. med. F.G. Gades Patologiske institutt*. It later became one of the pillars of the Medical Faculty when the University of Bergen was established in 1946 (now: The Gade Institute, University of Bergen).

---

bl.a. med anilinfargestoffer, i tillegg til at han gjorde grunnleggende studier av den patologiske anatomi ved kopper. Gade ble personlig venn av Weigert, og fikk hos ham verdifull veiledning da han senere skrev sin doktoravhandling (5). Weigert fikk etter hvert økende tilknytning til Norge og lærte å snakke norsk. Vinteren 1887–88 arbeidet Gade i Paris hos professor Victor Cornil (1837–1908) og på Collège de France hos nevroanatomene Louis-Antoine Ranvier (1835–1922) og Louis Charles Mallassez (1892–1910). I 1889–90 var han en tid i Zürich og tilbake igjen hos Carl Weigert. Han foretok en rekke studiereiser, bl.a. tilbake til Robert Koch for å se på tuberkulinbehandlingens resultater og til Antwerpen for å studere den nyere utvikling av mikroskopet. Han var også en kortere tid i England, Skottland og i Wien.

Anatom og redaktør

Fra 1891 var Gade prosector i histologi ved Universitetet i Kristiania. Han hadde i flere år undervist i klinisk mikroskopi, mikroskopisk-kjemiske metoder og normal og patologisk anatomi. Fra 1893 til 1897 var han sekretær i Det medisinske Selskab og redaktør for *Norsk Magazin for Lægevidenskaben*.

Da professor Hjalmar Heiberg (1837–97) døde, ble professoratet i patologi ved Rikshospitalet lyst ledig. Gade konkurrerte om lærestolen i 1900, men det ble Francis Harbitz (1867–1950) som gikk av med seieren. Angivelig hadde Gade vist så stor veltalhet under sin prøveforelesning at han glemte å passe klokken. Han tapte konkurransen, men avhandlingen som han hadde innlevert til konkurransen og hvor Weigert hadde støttet ham, ble antatt til doktorgraden (6).

Kulturperson og badelege

I 1881 giftet Gade seg med Augusta Smith-Petersen (1858–1936), skipsrederdatter fra Grimstad. Hun var en særdeles fargerik og myndig dame som skrev kokebok og hadde fast spalte i bladet *Urd*. Gade underviste også i anatomi på Kunstakademiet, og snakket engelsk, tysk og fransk, i tillegg til at han kunne latin godt. Han var dessuten en begavet amatørfiolinist. Blant annet hadde han helt fra studietiden spilt i en kvartett sammen med komponisten og dirigenten Iver Holter (1850–1941). Da Holter skrev sin konsert for fiolin og orkester opus 22 i 1922, hadde den følgende tilegnelse: «Til min ven dr.med. F.G. Gade.»

Augusta og Fredrik Georg Gade ble naturlige midtpunkter i kunstnerkretser i Kristiania og de førte et stort og selskabelig hus. Gade kjente personlig en rekke av datidens berømte personer: Edvard Grieg (1843–1907), Georg Brandes (1842–1927) og Jonas Lie (1833–1908). Alexander Kielland (1849–1906) hadde han vært sammen med i Paris. Han kjente også godt senere statsminister Christian Michelsen (1857–1925).

Gade utfoldet også en rik skribentvirksomhet og skrev artikler om samfunnsproblemer i en rekke aviser og blader. I tillegg var han politisk aktiv i såkalt liberale kretser.

Ved siden av anatomi og patologi interesserte han seg også for kurbad og badebehandling. I den forbindelse foretok han flere studiereiser til Mellom-Europa. På den tid var kurbad ikke bare en form for helseanstalter, men like mye kultursentre for åndelig stimulans. Hans far, konsulen, reiste regelmessig til kurbad i Tyskland og andre land. Gade ble engasjert i en overlegestilling ved

Modum bad fra 1897 og arbeidet der hver sommer i flere år. Han skrev også artikler om balneologiens betydning for helsen.

Sykdom og personlige tragedier

I 1905 ble F.G. Gade alvorlig syk, og det resulterte i et årelangt sengeleie. I 1898 var han blitt skilt fra Augusta, som samme år giftet seg med komponisten Christian Sinding (1856–1941). F.G. og Augusta hadde to sønner, Fredrik Georg og Morten. Sistnevnte døde av tuberkulose i 1905, knapt 22 år. Samme år døde også Gades far. Fredrik Georg Gade arvet nå sin del av familieformuen, og sammen med sin egen formue opprettet han et legat på 150 000 kroner for å bygge et institutt for patologi i sin hjemby. Den gangen var det en stor sum. På disse tider var man kommet i gang med å planlegge Haukeland Sykehus. Bergen kommune gav tomt til det nye instituttet, og en praktfull laboratoriebygning ble oppført. En yngre bror av Gade, overlege Herman G. Gade (1870–1953), som i mange år var sjef for Kysthospitalet i Hagavik, hjalp broren med opprettelsen av gavebrevet. I tillegg engasjerte direktøren ved Haukeland Sykehus seg, overlege Jørgen Sandberg (1850–1942).

F.G. Gade forventet at han snart skulle dø, mens så viste det seg at den medisinske vurderingen ikke stemte. Han kom seg langsomt og klarte etter hvert å stå opp fra sitt sykeleie. Det meste av hans formue var gitt vekk, og han måtte ta opp et personlig lån hos broren for å ha noe å leve av. Stillingen som prosektor hadde han sagt fra seg i 1906, så han var også uten arbeid. Fra 1907 kom han seg gradvis på beina, selv om han fortsatt var svekket.

Et nytt liv og nye aktiviteter

F.G. Gade fikk leve og virke i nesten en mannsalder til. Allerede mens han var sengeleggende, hadde han fattet ideen til en organisasjon for utflyttede nordmenn til USA, og ble nå stifter av Nordmands-Forbundet (7). I 1907 ble han foreningens viseformann.

Han hadde truffet en dansk kvinne med samme kunstneriske interesser som han selv og som spilte godt klaver. Det var Rebekka Louise Cornelia Kiær (1866–1959). De bygde seg hus på Heggeli i Vestre Aker etter at de giftet seg i 1908.

I 1908 ble han også sekretær i Den norske komité for kræftforskning og fikk ansvaret for utarbeiding av norsk kreftstatistikk. Her gjorde han en pionerinnsetning med overvåking av kreftsykdommer i Norge, så godt det lot seg gjøre med datidens diagnostiske muligheter. Således var han en pioner og forløper for det som senere ble Kreftregisteret (8).

Han ble på ny redaktør i *Norsk Magazin for Lægevidenskab* (1912–27), i tillegg til at han hadde et vidtfavnende forfatterskap om både medisinske og samfunnsmessige spørsmål (9–10).

Fredrik Georg Gade (1855–1933) var født i Bergen. Han var eldste sønn av konsul, kjøpmann Fredrik Georg Gade (1830–1905) og Ingeborg født Wallem (1830–1902). Han tok medisinsk embetseksamen i Kristiania i 1880, hadde siden klinisk tjeneste i Bergen og Kristiania og tok utdanning innen patologi og anatomi ved Rikshospitalet. Fra 1880-årene underviste han i histologi og anatomi, var prosektor ved Anatomisk institutt i Kristiania inntil 1906 og i tillegg redaktør for *Norsk Magazin for Lægevidenskab* i to perioder. Han fikk utdanning i Tyskland, Frankrike og Sveits hos flere av datidens fremste medisinske forskere, i tillegg hadde han en rekke studiereiser til andre land. I forbindelse med alvorlig sykdom fra 1905 donerte han sin familieformue til et legat for opprettelse av institutt for patologi, bakteriologi og serologi i Bergen. Dr.med. G.F. Gades patologiske institutt ble bygd samtidig med Haukeland Sykehus og innviet i 1912. Gade var en av grunnleggerne av norsk kreftstatistikk i tillegg skrev han en rekke vitenskapelige og populærvitenskapelige artikler. Han var medstifter av Nordmands-Forbundet og aktivt med i norsk samfunnsniv. Ved siden av arbeidet han som badelege på Modum.

Allerede i 1899 skrev han en bok om mikroskopet. I 1914 gav han ut en populærvitenskapelig bok om kreftsykdommene der maleren Christian Krohg (1852–1925) hadde tegnet flere av figurene (11).

Gades institutt og hans siste leveår

Dr.med. F.G. Gades patologiske institutt ble innviet i 1912. Som første sjef hadde de fått kalt datidens fremste norske medisinske forsker hjem fra utlandet. Det var dr.med. Magnus Haaland (1876–1935), grunnleggeren av norsk eksperimentell kreftforskning. Gade hadde vært med i bedømmelseskomiteen for Haalands doktoravhandling i 1909 og var svært glad for dette valget. Leprabasillens oppdager Gerhard Armauer Hansen (1841–1912) var med i styret, men da han døde allerede samme år, gikk Gade inn i styret i stedet. Både Louise og F.G. Gade kom jevnlig på besøk til Bergen for å følge med på utviklingen av instituttet, og her ble det et rikt faglig miljø med aktiv forskning og som resultat en rekke doktoravhandlinger. Blant annet hadde Magnus og hans hustru Margit Haaland (1882–1968) hovedæren for at tyfoidfeberen ble utryddet i Norge. Instituttet var ikke bare for patologisk anatomi, men etter datidens faginndeling samtidig det første institutt for bakteriologi og serologi i Norge. Slik fikk F.G. Gade oppleve at hans donasjon bar rike faglige frukter (12, 13).

Mot slutten av livet fikk Gade en rekke æresbevisninger. Han ble ridder av St. Olavs Orden allerede i 1907, og ble æresmedlem av Det medicinske selskab i Bergen, Nordisk patologforening og Den norske patologforening. I Nordmands-Forbundet ble

han ærespresident og foretok reiser i USA hvor han holdt over 30 foredrag, vesentlig om Norges land og folk.

Professor Leiv Kreyberg (1896–1984), sjef for Institutt for patologi ved Rikshospitalet, var selv bergenser og arbeidet på Anatomisk institutt i Oslo mens F.G. Gade underviste der etter den første verdenskrig. Han opplevde Gade som en statelig mann med et sirlig fippskjegg, en mann som talte et fornemt bergensk, en europeer som hadde truffet og kjente personlig noen av de aller største pionerene innenfor medisinen. Han var en glimrende forteller, og studentene satt ofte i ring rundt ham etter at den egentlige undervisningen var slutt for dagen.

F.G. Gade var også en kunstnerisk begavet og frodig personlighet, ikke så lite farget av 1870-årenes blomstrende samfunnsniv i Bergen. Han utviste stor allsidighet både som fagmann og samfunns menneske (1, 7, 14, 15). En alvorlig sykdom og en feilaktig medisinsk vurdering førte til en donasjon: Et institutt med to avdelinger der det nå arbeider flere hundre mennesker. Instituttet har hatt store ringvirkninger for norsk medisin. Og Gade visste å glede seg over dette. Før Gade døde i 1933 donerte han sin samling av verdifulle antikvariske medisinske bøker og trykk til instituttet.

Han ligger begravet på Møllendals kirkegård i Bergen. Louise flyttet siden til Bergen hvor hun levde til hun var 93 år gammel.

Litteratur

1. Larsen Ø, red. Norges leger. Bd. II. Oslo: Den norske lægeförening, 1996; 237–40.
2. Gade I. Stamtavle over slægterne Gade og Wallem. Familiebok trykt som manuskript. Kristiania: Det Mallingske Bogtrykkeri, 1921.
3. Kortsen B. Musikkpaviljongens opphavsmann funnet – konsul F.G. Gade, fargerik bergenser. Morgenavisen 7.07.1979.
4. Lærum OD. Fra Kalfarhuset til «Legenes hus». Paraplyen 1994; 3: 10–7.
5. Gade FG. Carl Weigert (nekrolog). Norsk Mag Lægevidensk 1904; 65: 1422–6.
6. Gade FG. De patologisk-anatomiske forandringer i vævene af nevroτροφisk oprindelse. Doktoravhandling Kristiania: 1900.
7. Gade FG. Nordmands-Forbundet. Kristiania: Nordmands-Forbundet, 1907.
8. Gade FG. Undersøkelser over Kræftsygdommene i Norge. Kristiania: 1916.
9. Gade FG. Et nyt instrument til kvantitativ urinstofbestemmelse i praksis. (Ureameter). Norsk Mag Lægevidensk 1899; 60: 1339–46.
10. Gade FG. 1814–1914. Hundreaarets utvikling av Norges lægevæsen og lægevidenskab. Norsk Mag Lægevidensk 1914; 75: 505–24.
11. Gade FG. Kreftsykdommene. Deres vesen, utbredelse og bekjempelse. Oslo: Steenske Forlag, 1929.
12. Haaland M. Beretning for Dr.med. FG Gades Pathologiske Institut 1912–1913. Bergen: Gades Patologiske Institut, 1913.
13. Vogelsang TM, red. Dr.med. FG Gades patologisk-anatomiske laboratorium i Bergen 1912–1937. Bergen: JW Eides Boktrykkeri, 1937.
14. Gade FG. Kræftsygdommenes økonomiske betydning for Norge. Norsk Mag Lægevidensk 1918; 3: 325–38.
15. Gade FG. Researches on the cancerous diseases in Norway. J Cancer Res 1918; III: 107–26.